

Selcuk Journal of Agriculture and Food Sciences

Selçuk Tarım ve Gıda Bilimleri Dergisi

Hayvan Kesiminde Başvurulan Bayıltma Uygulamaları ve Mekanik Kesim Metotları

Ayşe ALTUNBOY^{1*}, Cemalettin SARIÇOBAN¹

¹Selçuk Üniversitesi, Ziraat Fakültesi, Gıda Mühendisliği Bölümü, Konya, Türkiye

MAKALE BİLGİSİ

Geliş tarihi: 06.04.2017
Kabul tarihi: 09.05.2017

Anahtar Kelimeler:

Et
Hayvan kesimi
Bayıltma
Mekanik kesim

ÖZET

Et, vücudun besin ihtiyacını karşılamak üzere tüketilen gıda maddelerinden biridir. İnsanlar, et elde etmek amacıyla hayvanlardan yararlanmaktadır. Bu sebeple çok eski zamanlardan beri sığır, koyun, tavuk gibi evcil hayvanlar kesilerek; geyik, ceylan gibi yabani hayvanlar ise avlanarak etinden yararlanılmaktadır. Canlıların öldürülmesini uygun görmemelerinden ötürü bazı dinler ve felsefi akımlar et yemeyi yasaklamışlardır. İslam Dini'nde ise, bazı sınırlamalar dışında et ve diğer hayvansal gıdaların tüketilmesine izin verilmiştir. Kur'an'a göre yasaklı gıdalar yalnızca domuz eti, akmiş kan, Allah'tan başkası adına kesilen hayvanlar ve ölmüş hayvan etidir. Kesilmeden ölmüş bir hayvanın etinin yasaklanmış olmasından ötürü hayvan kesimi için gerekli kurallar, her zaman için önemli fikhî konulardan biri olmuştur. Hayvan kesiminde üç temel koşul bulunmaktadır. Bunlardan ilki bizzat kesim işlemi ile ilgilidir. İkincisi kesimi gerçekleştiren kişi ve üçüncüsü kesim işlemi esnasında besmele çekilmesi ile ilgilidir. Bu çalışmada, Kur'an'da adı geçen yasaklı hayvansal gıdalardan bahsedilmiş ve İslami usulle hayvan kesimi için gerekli üç temel şart hakkında açıklamalar yapılmıştır. Bunun yanı sıra bayıltma ve mekanik kesim gibi bazı modern kesim metotları ile ilgili teknik bilgiler verilmiş ve bu metotlar hakkında bildirilen dini görüşlerden söz edilmiştir.

Stunning Technics and Mechanical Slaughter Methods Applied in Animal Slaughter and Halal Slaughter

ARTICLE INFO

Received date: 06.04.2017
Accepted date: 09.05.2018

Keywords:

Meat
Animal slaughter
Stunning
Mechanical slaughter

ABSTRACT

Meat is one of the foodstuffs that are eaten for meeting the nutritional requirements of human body. In order to obtain meat, humans have benefited from animals. Hence domestic animals such as cattle, sheep, chickens have been slaughtered and wild animals such as deer, antelopes have been hunted or slaughtered since time immemorial. Some religions and philosophical movements have forbidden to eating meat because of that they have disapproved of killing living creatures. Except for some restrictions, The Islam has been permitted eating meat and other foods of animal origin. According to the Qur'an the only foods forbidden are pork, flowing blood, animals dedicated to other than Allah and meat of dead animals. Because the meat of animal which had died before slaughter is prohibited, rules for animal slaughter have always become one of the most important topics of Islamic jurisprudence. There are three basic pre-requisites in animal slaughter. The first of these pre-requisites relates to the process of slaughter itself. Second one relates to the slaughterer and third one relates to reciting *Basmalah* at the time of slaughtering process. In this review it was described forbidden foods of animal origin that are mentioned in Qur'an and it was explained in detail the three basic requirements of Islamic procedure for animal slaughter. In other respects, it was given technical information and made a mention of religious views about some modern slaughter methods such as stunning and mechanical slaughter.

* Sorumlu yazar email: aysealtunboy@gmail.com

1. Giriş

Büyüme ve yaşamın sürdürülebilmesi amacıyla insanların ihtiyaç duyduğu gıda gruplarından biri olan etin elde edilebilmesi için tarih boyunca hayvanlardan yararlanılmıştır (Heyet, 2007). Bu konu ile ilgili dinler ve felsefi akımlar tarafından farklı düşünceler benimsenmiştir. Örneğin, Brahmanlar ve bazı filozoflar genellikle hayvanın da insan gibi can taşıdığını ve bu cana kıymaya kimsenin hakkı olmadığını kabul ederek hayvan kesmeyi, hayvan eti yemeyi haram saymaktadır. Öte yandan, yeme içme sınırını gereğinden fazla geniş tutanlar da mevcuttur. Bu iki aşırı uç arasında kalan ve orta yolu benimseyen görüş, meşru yoldan elde edilen temiz ve faydalı şeyleri helal kılan İslamiyet'e ait olmuştur (Karaman, 2001).

Yukarıda bahsi geçen helal kavramı, dinî terminolojide “dinen izin verilmiş” demek olup zıttı, “dinen yasaklanmış” anlamına gelen haram terimi ile ifade edilmektedir (Okur, 2009). Hayati faaliyetlerini ifa ederken helal kurallar çerçevesine dikkat eden Müslümanlar için özellikle gıdalar konusunda helal ve haram kavramları oldukça önemlidir (Tekle ve ark., 2013).

Bu çalışmada öncelikle Kur'an-ı Kerim'de haram olduğu bildirilen hayvansal gıdalara kısaca değinilecek ve hakkında yasaklama olmayan hayvanların İslami usule göre kesilmeleri için gereken şartlar ile ilgili temel bilgiler verilecektir. Son olarak bayıltma ve mekanik kesim olmak üzere hayvan kesimi ile alakalı iki güncel konu üzerinde durulacak, gerekli teknik açıklamalara yer verildikten sonra uzmanlar tarafından yapılan dinî değerlendirmelerden söz edilecektir.

2. Ayetlerle Haram Kılınmış Hayvansal Gıdalar

Konu ile ilgili ayetler göz önüne alındığında Kur'an-ı Kerim'de yasaklanan tek hayvanın domuz olduğu görülmektedir. Diğer yasaklar daha çok hayvanın ölüm şekli, kesim usul ve amacıyla alakalıdır (Şener, 1998). Domuz ve diğer yasaklı hayvansal gıdaların zikredildiği ayetler mealen şöyledir:

“Allah, size ancak leş, kan, domuz eti ve Allah'tan başkası adına kesileni haram kıldı. Ama kim mecbur olur da, istismar etmeksizin ve zaruret ölçüsünü aşmaksızın yemek zorunda kalırsa, ona günah yoktur...” (Bakara 2/173)

“Ölmüş hayvan, kan, domuz eti ve Allah'tan başkası adına boğazlanan, (henüz canı çıkmamış iken) kestikleriniz hariç; boğulmuş, darbe sonucu ölmüş, yüksekte düşerek ölmüş, boynuzlanarak ölmüş ve yırtıcı bir hayvan tarafından parçalanmış hayvanlar ile dikili taşlar üzerinde boğazlanan hayvanlar, bir de fal oklarıyla kısmet aramanız size haram kılındı...” (Mâide 5/3)

“De ki: Bana vahyolunan Kur'an'da bir kimsenin yiyecekleri arasında leş, akıtılmış kan, domuz eti –ki o şüphesiz necistir- ya da Allah'tan başkası adına kesilmiş bir (murdar) hayvandan başka haram kılınmış bir şey bulamıyorum...” (En'am 6/145)

“Allah, size ancak leş, kan, domuz eti ve Allah'tan başkası adına kesileni haram kıldı. Ama kim mecbur olur da, istismar etmeksizin ve zaruret ölçüsünü aşmaksızın yemek zorunda kalırsa şüphesiz ki Allah çok bağışlayandır, çok merhamet edendir.” (Nahl 16/115)

Kur'an-ı Kerim'de haram kılınan hayvansal gıdaları “akmış kan”, “domuz eti”, “Allah'tan başkası adına kesilen hayvanlar” ve “ölmüş hayvan (meyte)” olmak üzere dört ana gruba ayırarak incelemek mümkün olmaktadır (Karaman, 2001).

2.1. Akmış Kan

Kur'an-ı Kerim, eti yenenler grubunda bile olsa canlı veya ölü hayvanın vücudundan akıp ayrılmış olan kanın içilmesi veya yenmesini haram kılmıştır (Mâide 5/3). Bilindiği üzere kesilen kasaplık hayvanların ölümü kan kaybına bağlı olarak gerçekleşmektedir. Ancak en etkili kanatma uygulandığı takdirde dahi bir miktar kan vücut içerisinde kalmaktadır (Gürbüz, 2011). Et içerisindeki damarlarda kalmış olan bu kan, et hükmünde olup tüketilmesinde bir sakınca bulunmamaktadır (Bakara 2/173).

2.2. Domuz Eti

Kur'an'da haram olarak zikredilenler içerisinde Müslümanların en çok sakındıkları gıda, öteden beri domuz ve domuz mamulleri olmuştur (Okur, 2009). Buna karşın özellikle üretim maliyetinin düşüklüğü sebebiyle günümüzde pek çok gıdanın üretiminde domuz ve domuz ürünleri, gıda katkı maddesi olarak yaygınca kullanılmaktadır (Çalış, 2010). Bu gibi katkı maddelerini içeren gıdaları tüketmenin dinî hükmü değerlendirilirken, özellikle istihale yaklaşımından sıkça söz edilmektedir. Gıdalar için istihale kavramı, kısaca haram bir gıdanın şekil ve mahiyet değişikliğine uğrayarak helal bir gıdaya dönüşmesi olarak ifade edilmektedir (Çalış, 2010). Bir maddenin istihale geçirmiş olup olmadığının tahlili ise laboratuvar koşullarında gerçekleştirilmektedir. İstihale hususunda mezheplerin farklı yaklaşımları vardır. Hanefî ve Malikî görüşüne göre domuz gibi necis bir kaynaktan elde edilen madde istihale geçirir ve özellikleri itibarıyla yeni bir maddeye dönüşürse onu tüketmek caizdir. Şafîî ve Hanbelî mezheplerine göre ise necis bir maddenin istihale geçirmesi onun hükmünü değiştirmez, dolayısıyla elde edilen ürünlerin tüketilmesi uygun değildir (Çayiroğlu, 2014).

2.3. Allah'tan Başkası Adına Kesilen Hayvanlar

Cahiliye döneminde Kâbe etrafında dikilmiş taşlar bulunmakta ve Araplar bu taşların üzerinde putlar adına kurban kesmekteydiler. Mâide Suresi'nin 3. ayetinde geçen “dikili taşlar üzerinde boğazlanan hayvanlar”

ifadesi ile bu kurbanlar kastedilmektedir. Putlar adına kesildiklerinden dolayı bu hayvanların etleri, Allah'tan başkası adına kesilen hayvanlar mefhumu içerisinde değerlendirilmiş ve haram kılınmıştır (Mâide 5/3).

2.4. Ölmüş Hayvan (Meyte)

Meyte, usulüne uygun bir biçimde kesilmeksizin öldürülmüş veya kendiliğinden ölmüş hayvanlara denir. Bu tür hayvanların etleri haramdır (Çalış, 2010). Etlerinin haram veya helal oluşunu doğrudan etkilemesi sebebiyle fıkıhçılar, hayvanların kesilmesi konusu üzerinde önemle durmuşlardır (Şener, 1998).

3. Hayvan Kesimi

Etlerinin helal olabilmesi için eti yenebilen hayvanlardan kara hayvanları ile hem karada hem denizde yaşayabilen hayvanların kesilerek kanlarının uzaklaştırılması şartı aranmaktadır (Çalış, 2010).

Hayvan kesimi ile ilgili fıkıh kültüründe yer alan konular arasında “kesim usulü”, “hayvanı kesen kişinin niteliği”, “tesmiye/besmele çekmek” başlıkları öne çıkmaktadır.

3.1. Kesim Usulü

Kesim ile kastedilen eylem, hayvanların kanlarının akıtılması suretiyle öldürülmesi işlemidir (Alişarlı, 2011). Bu işlem hayvanın çenesi altından yemek ve nefes boruları ile kan taşıyan iki büyük damarının kesilmesi suretiyle gerçekleştirilir (Heyet, 2007).

Kesimin en güzel şekli yemek ve nefes boruları ile kan taşıyan iki büyük damarın tamamının kesilmesidir. Bununla birlikte kesilen hayvanın etinin helal olabilmesi için bu uzuvlardan kaçının ve hangilerinin mutlaka kesilmesi gerektiği konusunda mezhepler arasında görüş ayrılığı bulunmaktadır (Çayroğlu, 2014) ancak tüm görüşler, kesimin boyundan yapılması ve kanın vücuttan uzaklaştırılması gerektiği yönündedir (Farouk ve ark., 2014). Kesim usulü ile ilgili bilinmesi gereken diğer bir mesele de omuriliğin kesilmesidir. Kesim esnasında kan akışının bitmesini beklemeden omuriliğin kesilmesi halinde kanın vücuttan uzaklaştırılması yeterince gerçekleşmemektedir (Alat, 2011). Ancak bu durumlarda omurilik, gerekli uzuvların kesilmesinden sonra kesileceğinden etin haram olması sonucunu doğurmaz (Yaman, 2011).

3.2. Hayvanı Kesen Kişinin Niteliği

Hayvan kesimi konusunda üzerinde durulan en önemli noktalardan birisi de hayvanı kesen kimsenin niteliği özellikle de hangi dine mensup olduğudur. Hayvanı kesen kişinin Müslüman ya da ehl-i kitap olması gerekmektedir (Şener, 1998).

Dinî mensubiyetinin dışında hayvanı kesen kimsede bulunması gereken bir vasıf da temyiz gücüne sahiptir. Fıkıhçıların çoğunluğu mümeyyiz olmayan çocukların, akli dengesi yerinde olmayanların ve muhakeme gücünü büyük ölçüde yitirmiş sarhoşların

hayvan kesme ehliyetine sahip olamayacağı yönünde görüş bildirmişlerdir (Şener, 1998).

3.3. Tesmiye/besmele çekmek

Kur'an-ı Kerim'de kesim esnasında Allah'tan başkasının adını anmak açıkça yasaklanmıştır (Şener, 1998). Başta Hanefî ve Malikîler olmak üzere çoğunluğun fikri, besmelenin şart olduğu ancak unutulması durumunda etin helalliğine zarar gelmeyeceği yönündedir (Çalış, 2010).

Tesmiye için “Bismillah” diyerek besmele çekilmesi veya dua amacı taşımaksızın Allah'ın isimlerinden birinin zikredilmesi yeterli ise de “Bismillâhi Allahü ekber” denmesi müstehap görülmüştür (Heyet, 2007).

4. Modern Kesim Teknikleri

4.1. Hayvanların Bayıltılarak Kesilmesi

Kesimden önce bayıltma işlemi, hayvanlarda bilinç kaybı meydana getirmek üzere uygulanan teknik bir proses olarak tanımlanabilmektedir (Nakyinsige ve ark., 2013). Hayvanların bayıltılarak kesilme işlemine, ilk defa 11. yüzyıl başlarında Batı Avrupa'da başlanmıştır. Bu uygulamadaki amaç, hayvanların kesim esnasındaki savunma hareketlerine karşı kesim yapan kişileri ve kullanılan ekipmanları korumak olmuştur. Bilinen bu en eski bayıltma metodunda, tokmağa benzer bir cisimle hayvanların başlarına vurarak onları etkisiz hale getirmek hedeflenmiştir. Uzun yıllar uygulamada kalan bu metoda alternatif olarak 20. yüzyılda çeşitli bayıltma yöntemleri geliştirilmeye başlanmıştır (Büyükcünal ve Vural, 2011).

4.1.1. Bayıltma Metotları

Hayvanların başına özel bir aletle vurularak gerçekleştirilen en ilkel bayıltma metodunu takiben 20. yüzyılın başlarında bir başka bayıltma metodu geliştirilmiştir (Büyükcünal ve Vural, 2011). Söz konusu bu metot, ilk defa 1902 yılında Fransız Leduc tarafından uygulanan ve farklı ülkelerde farklı isimlerle anılan tabanca ile bayıltma metodudur (Nazlı, 1996). Bu yöntem için tasarlanmış tabancalarda bir mil bulunmakta ve uygulama noktasına yerleştirilen tabancanın ateşlenmesi ile bu mil, yüksek bir basınçla kafatasını delerek çok hızlı bir biçimde beyne girip çıkmaktadır. Bu esnada beyindeki yaşamsal alanların zarar görmesi durumunda bayılma geri dönüşümsüz olmakta diğer bir ifade ile hayvan ölüme giden bir şok durumu yaşamaktadır. Bu sisteme alternatif olarak kullanılan bir başka tabanca ile bayıltma yönteminde ise delip geçme yoktur. Uygulama bölgesine yerleştirilen tabancanın ateşlenmesi ile ucu küt bir mil, hayvanın alınına sertçe vurularak beyin sarsıntısına sebep olmaktadır. Bayıltılan hayvanın kesilmediği takdirde bir süre sonra bilincinin yerine geldiği bildirilmektedir (Alişarlı, 2011).

Hayvanlara uygulanan bir başka bayıltma metodu da elektrikle bayıltmadır. İlk defa 1902'de Fransız Leduc tarafından araştırılmaya başlanmış olan bu yöntemin hayvanlara uygulanması, insanlara uygulanan elektroşoktan esinlenen Alman Müller tarafından 1930 yılında gündeme getirilmiştir (Halil ve Nazlı, 2001). Elektrikle bayıltma yöntemindeki amaç, beyne yeterli miktarda elektrik akımının ulaşmasını sağlayarak sinir hücrelerini depolarize etmek ve beynin normal aktivitesini bozmaktır (Farouk, 2013). Elektrik ile bayıltma, yalnızca başa uygulamak ve baştan vücuda uygulamak suretiyle iki farklı şekilde yapılabilmektedir. Yalnızca başa uygulanan elektrikli bayıltmada, elektrik akımı baş üzerine konumlandırılan iki elektrot sayesinde beyne ulaşmaktadır. Yalnızca başa uygulanan bayıltma işlemi geri dönüşümlüdür ancak baştan vücuda uygulanan elektrikle bayıltma yöntemi ani kalp durması ile sonuçlanan geri dönüşümsüz bir işlemdir. Bu yöntemde elektrotlardan biri hayvanın başına diğeri ise vücudun herhangi bir bölgesine yerleştirilmektedir (Grandin, 2001).

Elektrikle bayıltma metodunun neden olduğu bazı problemlerden ötürü yeni bir yöntem arayışı neticesinde geliştirilmiş bir başka bayıltma metodu karbondioksitle bayıltmadır. Bu metot ilk defa Amerika'da denenmiş ve sonraları Avrupa'da kullanılmaya başlanmıştır. Bu yöntemde farklı oranlardaki karbondioksit ile havadan oluşan gaz karışımından yararlanılmaktadır. Bu gaz karışımının bulunduğu odalara veya tünellere alınan hayvanlar 30-45 saniye süreyle gaza maruz bırakılarak bayıltılmaktadır. Yapılan araştırmalara göre karbondioksit ile bayıltılan hayvanlar, temiz havaya çıkartıldıkları takdirde 1-2 dakika sonra ayılmaya başlamakta ve 5 dakika içerisinde hayati fonksiyonlarını geri kazanmaktadır (Nazlı, 1996).

Büyükbaş ve küçükbaş hayvanların dışında kanatlılar için de çeşitli bayıltma uygulamaları mevcuttur. Kanatlılara uygulanan farklı bayıltma yöntemleri arasında elektrikle bayıltma metodu en yaygın kullanılanıdır (Joseph ve ark., 2013). Bu yöntem için kanatlılar, ayaklarından asılarak baş aşağı pozisyona getirilmekte ve başları elektrikle yüklenmiş su havuzlarına daldırılmaktadır (Lines ve ark., 2011). Böylece beyne ulaşan elektrik akımıyla merkezi sinir sistemi tahrip edilerek beyin fonksiyonlarının bozulması sağlanmakta ve geri dönüşümü olan sersemletme işlemi gerçekleştirilmiş olmaktadır (Joseph ve ark., 2013). Ancak vücut iriliklerine; kas, yağ ve tüy miktarlarına bağlı olarak kanatlılar arasında elektrige karşı direnç bakımından farklılıklar söz konusu olabilmektedir. Bu durumda elektrik direnci yüksek hayvanlara geçen akım, bayılmalarını sağlayamayacak denli az olurken; elektrik direnci düşük hayvanlara geçen akım, gereğinden fazla olarak ölümüne yol açabilmektedir. Bu sebeplerle su havuzu sistemi, zor ve düzenli kontrol isteyen bir sistemdir (Shields ve Raj, 2010).

4.1.2. Hayvanların Bayıltılarak Kesimine Dinî Açıdan Bakış

Bir hayvanın etinin dinen helal olabilmesi için, diğer şartlarla birlikte, hayvanın kesim esnasında canlı olması şartı aranmaktadır (Usmani, 2006).

Kesimden önce hayvanların bayıltılması meselesi, bu şartlar altında ele alındığında şunlar söylenebilir: Kullanılan bayıltma yöntemi şayet hayvanı öldürüyor ise bu hayvanın eti haram olmaktadır. Bu anlamda kullanılan bayıltma metotlarını birbirinden farklı değerlendirmeye tabi tutmak gerekecektir. Nitekim tabanca ile bayıltma metodu sonrası hayvan normal hayata geri dönememektedir. Elektrik veya gaz kullanılarak bayıltılması halinde ise eğer ölçülü bir bayıltma gerçekleştirilmiş ise hayvan yalnızca bayılmakta, kesilmediği takdirde bir süre sonra bilinci yerine gelmektedir (Çayıroğlu, 2014).

Konuyla ilgili olarak düzenlenen seminer sonrası İslam Fıkıh Akademisi tarafından alınan karar, ölümüne sebebiyet vermemek kaydıyla elektrik veya başka bir metot kullanarak hayvanların kısa süreli bir bilinç kaybına uğratıldıktan sonra kesilmelerinin caiz olduğu yönündedir (Yaman, 2011).

Diyanet İşleri Başkanlığı Din İşleri Yüksek Kurulu'na ait 24.02.2010 tarihli karar şu şekildedir: "Kesim işleminde geleneksel uygulama, hayvanın yere yatırılıp, ayaklarından bağlanarak boğazının keskin bir bıçakla kesilmesi şeklindedir. Fakat kesim işlemini kolaylaştırmak, göstereceği fiziki direnci ve duyacağı acıyı azaltmak amacı ile hayvanı askıya alma, bayıltma, uyuşturma ve şoklama gibi işlemden sonra henüz ölmeden kesmekte dinen bir sakınca yoktur. Ancak belirtilen bu uygulamaların etkisi ile kesilmeden ölmüş olan hayvanın eti yenmez" (Yaman, 2011).

4.2. Mekanik Kesim

Mekanik kesim, özellikle kanatlı hayvanlar için tercih edilmektedir. Bu yöntemin uygulanması için öncelikle hayvanlar, ilerleyen raylı sistemdeki askılara baş aşağı gelecek şekilde asılmakta ve sersemletme (bayıltma) işlemine tabi tutulduktan sonra bir makine içerisine yerleştirilmiş bıçaklar vasıtasıyla otomatik olarak boğazları kesilmektedir (Qasmi, 2007).

4.2.1. Mekanik Kesime Dinî Açıdan Bakış

Daha önce de bahsedildiği üzere hakkında yasaklama bulunmayan hayvanların etlerinin dinen helal olabilmesi için İslami usule göre kesilmeleri gerekmektedir. Bunun için de kesimi gerçekleştiren kişi Müslüman veya kitap ehli olmalı, kesim esnasında Allah'ın adı anılmalı (tesmiye) ve kesim bolca kan akıtacak şekilde gerekli kısımların kesilmesi suretiyle gerçekleştirilmelidir (Heyet, 2007).

İslami usulle kesim için gerekli bu üç temel şartı taşıyıp taşınamaması bakımından irdelenen mekanik kesim hakkında bildirilen görüşler, daha iyi anlaşılabilmesi adına üç şarta göre de ayrı ayrı alt başlıklar halinde özetlenebilmektedir.

Kesim Usulü Açısından

Makineli kesimde ayaklarından asılı vaziyetteki kanatlılar, dairesel şekilli döner bıçaklar vasıtasıyla kesilmektedir. Ne var ki, bıçağın çok keskin olması durumunda kafa ile gövdenin tamamen birbirinden ayrılma ihtimali vardır. Bu durum kesilen hayvanın etini haram kılmasa da dinen mekruh olarak görülmüştür. Öte yandan kafanın kopmasıyla birlikte omuriliğin de kesilmiş olması, kanın yeterince uzaklaştırılmamasına neden olmaktadır. Bu sebeplerden ötürü, kesim hattının hayvanların kafalarını koparmayacak şekilde ayarlanması önerilmektedir (Çayıroğlu, 2014).

Kesimi Gerçekleştiren Kişinin Niteliği Açısından

Kesimi gerçekleştiren kişide temyiz gücüne sahip olmak, Müslüman veya kitap ehli olmak gibi şartlar aranmaktadır (Çayıroğlu, 2014). Ancak kesimin otomatik olarak yapıldığı sistemlerde kesimi bizzat gerçekleştiren kişi kimdir? Çoğu zaman bu sorunun cevabı olarak kesimi yapan kişinin, makinenin düğmesine basarak onu çalıştıran kişi olduğu kabul edilmektedir. Zira akıl sahibi olmadığından ötürü hiçbir eylem hiçbir makineye isnat edilemez. Makineler aracılığıyla gerçekleştirilmiş tüm fiiller aslında o makinenin kullanıcısına ait olduğundan, mekanik kesimde de kesim fiilini işleyen makineyi başlatan kişi olduğu söylenebilmektedir (Usmani, 2006).

Kesim Esnasında Allah'ın Adının Anılması Açısından

Hayvan kesiminden önce kesimi yapan kimse tarafından Allah'ın adının zikredilmesi gerektiği yönünde görüş ittifakı bulunmaktadır (Heyet, 2007).

Hanefî fıkıh kitaplarında tesmiye ile alakalı şu örneklerle rastlanmaktadır: Söz gelimi bir kişi iki koyunu yatırdıktan sonra besmele çekerek bıçak darbesi indirirse ve tek bir hareketle aynı anda ikisini de kesmiş olsa bu durumda kesimin başında çekilen besmele her iki hayvan için yeterli olur. Şayet o kimse çektiği besmele ile önce koyunlardan birini ardından diğerini kesecek olursa ilk hayvan helal; ikincisi haram olacaktır. Çünkü yapılan her kesim için ayrı besmele çekilmesi gerekmektedir (Çayıroğlu, 2014).

İki koyunu yatırdıktan sonra besmele çekerek tek bir hareketle aynı anda iki koyunu da birden kesmiş olan bir kimsenin başlangıçta çekmiş olduğu besmelenin her iki hayvan için de yeterli olacağı misalinden yola çıkarak mekanik kesimin caiz olduğu yönünde görüş beyan edenler mevcuttur. Onlara göre söz konusu örnekteki kesim ile makinelerle yapılan kesim arasında benzerlik bulunmaktadır. Nitekim makinenin çalıştırılması ile hareketine başlayan bıçaklar, makine durdurulana kadar kesintisiz kesim yaptığından tek bıçak darbesiyle kesim yapmış gibidir. Dolayısıyla başlangıçta çekilen besmele, sistem durdurulana kadarki süre zarfında kesilen tüm hayvanlar için yeterli olmaktadır (Çayıroğlu, 2014). Bu görüşe paralel olarak Din İşleri Yüksek Kurulu'nun

24.02.2010 tarihinde aldığı karar şu şekildedir: “Tavuk, kaz, hindi ve ördek gibi kanatlıların baş aşağı halde hareketli taşıyıcıya asılarak, kafaları öldürmeyecek derecede düşük elektrik akımı verilmiş su banyosundan geçirildikten sonra seri mekanik yöntemle kesilmesinde dinen bir sakınca yoktur. Seri mekanik yöntemle yapılan kesimlerde, her hayvanın kesimi sırasında tek tek besmele çekmeye gerek olmayıp, kesimle görevli kimsenin sistemi harekete geçirirken Allah'ın adını anması (tesmiye) yeterlidir. Ancak seri kesime ara verilip sistemin yeniden çalıştırılması halinde tekrar besmele çekilmelidir.” (Yaman, 2011).

Diğer taraftan mekanik kesimi dinî açıdan uygun görmeyenler de bulunmaktadır. Onlara göre tek bir bıçak darbesiyle iki koyunun birden kesilmesi misali ile mekanik kesim arasında bir benzerlik yoktur. Çünkü verilen örnekte koyunların kesimi aynı anda gerçekleşmekte, oysaki mekanik kesimde, bütün tavukların tek bir hareketle kesilmeleri söz konusu olmayıp kesimler birbirini takip etmektedir (Usmani, 2006).

5. Sonuç

Sonuç olarak yeryüzündeki tüm nimetler gibi hayvanların da insanlar için yaratıldığı; İslam Dini'nin, etlerinden istifade etmek amacıyla hayvanların öldürülmesine belirli ölçülere ve sınırlamalara uyulması kaydı ile izin verdiği söylenebilmektedir. Bu bağlamda domuz gibi bazı hayvan türlerinin yenmesi istenmemiş; etinin yenmesine müsaade edilen hayvanların ise usulüne uygun bir şekilde kesilerek öldürülmeleri emredilmiştir. Usulüne uygun kesim, Müslüman veya ehl-i kitap bir kimse tarafından keskin bir aletle Allah'ın adı anılarak hayvanın yemek ve nefes boruları ile atar ve toplardamarlarından gerektiği kadar kesilmesi suretiyle gerçekleştirilmektedir. Kesimde hayvana eziyet etmeden kanının uzaklaştırılması esas olup vücuttan akıp uzaklaştırılan kanın tüketilmesi haram kılınmıştır.

Ne var ki çeşitli gelişmelere ve toplumdaki değişimlere bağlı olarak günümüzde özellikle hayvan kesiminde yeni tekniklerin gündeme gelmesi ile birlikte helal haram çerçevesi açısından çoğu hususta tereddütler yaşanmaya başlanmıştır. Bu kesim teknikleri arasında en çok gündeme gelen konu, hayvanların kesimden önce bayıltılması ve hayvan kesiminin makinelerce yapılmasıdır. Bu konular dini açıdan ilgili mercilerce değerlendirilirken kesim usulü, kesimi gerçekleştirilen kişinin niteliği ve kesim esnasında Allah'ın adının zikredilmesi olmak üzere üç temel hususun göz önünde bulundurulduğu dikkat çekmektedir. Bu değerlendirmeler sırasında sadece dinî bilimlerin verilerini kullanmaktan ziyade dinî otoritelerin gerektiğinde uygulamaları yerinde takip ederek, gıda üreticilerinden ve gıda mühendisliği, veterinerlik, kimya, tıp gibi bilim dallarından fikir alarak fetva vermeleri daha doğru bir yaklaşım olarak görülmektedir.

Çalışmada yer alan ayet mealleri ve ayet tefsirleri, Diyanet İşleri Başkanlığı'na bağlı Kur'an-ı Kerim

6. Kaynaklar

- Anonim (2017). Kur'an-ı Kerim. <http://kuran.diyamet.gov.tr/>
- Alat İ (2011). Hayvan Kesiminde Boğazlamanın Önemi ve Elektroşok, Anestezi Ya Da Analjezi Gibi Yöntemleri Haram Kılan Tıbbi Gerçekler. *IV. Dinî Meseleler İstişare Toplantısı: Günümüzde Helal Gıda*, Afyon.
- Alişarlı M (2011). Kesim Yöntemleri. *IV. Dinî Meseleler İstişare Toplantısı: Günümüzde Helal Gıda*, Afyon.
- Büyükunal SK, Vural A (2011). Kasaplık Hayvanlarda Kesim Öncesi Bayıltma Uygulamaları. <http://www.dunyagida.com.tr/haber.php?nid=607>.
- Çalış H (2010). Günümüz Fıkıh Problemleri. *T.C. Anadolu Üniversitesi Yayını*, Eskişehir.
- Çayıroğlu Y (2014). İslam Hukuku'na Göre Helal Gıda. *Işık Yayınları*, (1. Baskı), İstanbul.
- Farouk MM (2013). Advances in the Industrial Production of Halal and Kosher Red Meat. *Meat Science*, 805–820.
- Farouk MM, Al-Mazeedi HM, Sabow AB, Bekhit AED, Adeyemi KD, Sazili AQ, Ghani A (2014). Halal and Kosher Slaughter Methods and Meat Quality: A Review. *Meat Science*, 505–519.
- Grandin T (2001). *Meat Science and Applications*. Marcel Dekker, New York.
- Gürbüz Ü (2011). Kesim Teknolojisi ve Helal Et Kavramının Değerlendirilmesi. *IV. Dinî Meseleler İstişare Toplantısı: Günümüzde Helal Gıda*, Afyon.
- Halil A, Nazlı B (2001). Kesim Öncesi Kasaplık Koyunlara Uygulanan Elektrikle Bayıltma Metodunun Et Kalitesine Etkisi Üzerine Araştırmalar. *İstanbul Üniversitesi Veterinerlik Fakültesi Dergisi* 27 (2), 585-603.
- Heyet (2007). İlmihal II: İslam ve Toplum. *Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları*, Ankara.
- Joseph P, Schilling MW, Williams JB, Radhakrishnan V, Battula V, Christensen K, Vizzier-Thaxton Y, Schmidt TB (2013). Broiler Stunning Methods and Their Effects on Welfare, Rigor Mortis, and Meat Quality. *World's Poultry Science Journal*, 99-112.
- Karaman H (2001). Günlük Hayatımızda Helaller ve Haramlar. *İz Yayıncılık*, (1. Baskı), İstanbul.
- Nakyinsige K, Che Man YB, Aghwan ZA, Zulkifli I, Goh YM, Abu Bakar F, Al-Kahtani HA, Sazili AQ (2013). Stunning and Animal Welfare From Islamic and Scientific Perspectives. *Meat Science*, 352–361.
- Nazlı B (1996). Kesim Öncesi Kasaplık Hayvanlara Uygulanan Bayıltma Yöntemleri. *İstanbul Üniv. Vet. Fak. Derg.* 22 (1), 176-186.

portalından alınmıştır (Anonim, 2017).

- Okur KH (2009). İslam Hukuku Açısından Helal ve Haram Olan Gıdalar ve Bazı Güncel Meseleler. *Usûl*, 7 - 40.
- Qasmi QMI (2007). The Islamic Concept of Animal Slaughter. *IFA Publication*, Jamia Nagar-New Delhi.
- Shields SJ, Raj ABM (2010). A Critical Review of Electrical Water-Bath Stun Systems for Poultry Slaughter and Recent Developments in Alternative Technologies. *Journal of Applied Animal Welfare Science*, 281–299.
- Şener M (1998). İslam Ansiklopedisi. *Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları*, (17. Cilt), İstanbul.
- Tekle Ş, Sağdıç O, Nursaçan Ş, Yetim H, Erdem M (2013). Ülkemizde ve Dünyada Helal Gıda Hususunda Karşılaşılan Problemler. *European Journal of Science and Technology* 1 (1), 1-6.
- Usmani MT (2006). The Islamic Laws of Animal Slaughter. *White Thread*, California-USA.
- Yaman A (2011). Hayvan Kesim Yöntemleri ve Fikhî Hükümleri. *IV. Dinî Meseleler İstişare Toplantısı: Günümüzde Helal Gıda*, Afyon.